

„ВОЙВОДИТЕ“ БЯХА СЪС ЗАЕШКИ СЪРЦА - II

1989-A

Огледайте се, възгледите се, послушайте, прочетете внимателно кой какво е писал и говорил и какво пише и говори сега

Малина ПЕТРОВА

Заседанията на Младата художествено-творческа интелигенция се провеждаха около една дълга, ама много дълга маса. Сядах в самия край да не се набивам на очи и да не дразня комсомолската номенклатура, но всяко заседание на Председателството на Младата художествено-творческа интелигенция започваше и завършваше с "черната овца" - Кабинета на младите кинодейци и неговия председател. Срещу мен обикновено седяше самият секретар по идеологията. И докато останалите обсъждаха поредния "подвиг" на младите кинаджии, се дивях на пластиката на лицето му - една-ната половина, което виждаха всички, беше "каменно-непроницаема", а другата, която виждах само аз, се усмихваше - самият "Двулик Янус" от плът и кръв.

"В този Кабинет са взели връх чужди на нашия строй елементи, несъвместими с нашата идеология и морал, младите кинодейци стават все по-нагли" - това им набиваше ЦК на партията и вече беше ясно, че е въпрос на време аз да бъда свалена и Кабинетът - разтурен.

Само двама правеха изключение и ни защитаваха - председателят на младите архитекти арх. Бойко Кадинов и председателят на младите художници - скулптурът Иван Русев. Повечето от представителите на МХТИ станаха след промените големи хора - социолози, бизнесмени, журналисти, преснаха се по света, дори "Двуликът Янус" се пресели в Шатите в началото на прехода и израсна до световен икономически експерт и милиардер, ако и да беше "секретар по идеологията на ЦК на комсомола". По-късно повечето се писаха противници на предишния режим и скрити дисиденти. Крили са се даже и от себе си!

Ей, какви чедра роди тоз пусти комсомол! Чудо беше, че ни издържаха цяла година!

Русенският комитет преля чашата на търпението на БКП и даде формален повод да се сложи край на своеволията на младите филмови дейци.

А всичко, свързано с Русе и последвалите събития, които разтревоха Политбюро на ЦК на партията до степен да зарежат държавата и да обсъждат "неле-

галната" организация, която иска да ги свалят от власт, започна така: Неделчо Милев като известен кинокритик, а аз в качеството ми на режисьор и председател на младите кинотворци бяхме определени за членове на жури на фестивал на любителските киноclubове в Бургас. И между многото - филмът на Русенския киноclub, не помня заглавието, истински ме потресе - град Русе е обзавен, възрастни и деца се движат по улиците с кърпи на устата и носа, хората са в беда, но няма сила, която да спре този ад -

беше повече от филм, беше зов за помощ

Не знам за другите, но аз лично се засраших, че това се случва в голям български град само на 200 км, не на другия край на планетата и аз не знам нищо.

- Другарю Милев, чували ли сте за това?

- Не.

Докато траеше фестивалът, разпитвах наред. Никой нищо не беше чувал, никой нищо не знаеше, никой никъде не беше прочел. Повредата май не беше само в моя "телевизор".

Дадохме голямата награда на Русенския киноclub. На награждаването бургазливите публично ме обругаха, че съм предпечела някакъв чужд град пред родния си. Каузата на русенци потъна в самодейната надгравара за престиж.

Продължих "анкетата" в София, прелистих цялата преса в Народната библиотека. Отново нищо. Предложих на колегите от ръководството на Кабинета да покажем избрани филми от любителския кинофестивал в някой от нашите втроници. Разбирах, че има някаква тайна около Русенския случай и не споделих защо толкова настоявам. Така че реакцията на моите млади колеги беше обяснима: "Е, ние не можем да покажем нашите филми, ти искаш любителски!"

Човекът, на когото бяха възложени да следи и докладва за какво говорим и какво имаме намерение да направим, беше сред нас и затова замълчах.

Минаха няколко месеца, а аз все не намирах подходящ случай да поканим авторите на този филм.

Междувременно взе да се шуми около Русе - Нешка Робева говори в парламента, два екипа снимат в Русе, Светлин Русев пише писмо в защита на Русе, Стефан Продев го публикува в "Култура", младите художници изпращат на свой ред призив за подкрепа на Кабине-

та на младите филмови дейци. Разгеле! Само че как да стане?! Пресен беше споменът за последното събиране, което едва не взриви Дома на киното. Поводът беше годишнината от обесването на Левски. Организирахме необикновен дебат - Николай Генчев, Желю Желев, Велислава Дърева в задочен спор с Николай Хайтов. Напрежението нарасна до степен на революционна ситуация - "народът" иска, настоява да направим нещо, а ние, организаторите, мигаме пред тази "стихия" и не знаем какво. Размина ни се това събиране с обичайното "конско", но мерникът вече беше вдигнат и второ подобно нямаше да позволят. Дните ни бяха преброени.

И тогава ми хрумна "гениалната" идея - 8 март! Само в този ден контролът можеше да бъде занизан заради известните осмомартенски тържества. Подходящ ден за "лебедовата" ни песен!

Речено-сторено. По-нататм всичко се нареди като по ноти - поисках одобрението на най-разумния между нас, заместник-председателя на Кабинета - редактора и сценарист Асен Владимиров. Прочетох му текста на писмото-поканя. Той ме подкрепи и никого по-късно не се отрече от мен. Благодарят ги, Асене!

Впрочем другарите от ДС са описали всичките ми действия с брилянтна точност. Липсват само мислите ми. Телефонни, покани, самодейни съобщения, разлепени по улиците. "Кабинет и младите филмови дейци" беше "паролата". Съобщението се предаваше от човек на човек. Моят приятелка - режисьорката Искра Йосифова, светла и памет, която знаеше кое и как е замислено, какво и защо го правим и беше един от най-активните организатори, години след това като чуеше някой фукльо да говори за Русенския комитет, казваше: "Ама какви важности си придават тези хора! Аз се обадих по телефона поне на 100 души!"

За съжаление, не можехме да покажем филма на русенските кинолюбители при наличието на професионален, но техният зов беше чут. За мен те бяха първите!

Филмът „Дишай“ на сценаристите Георги Аврамов и Виолет Цеков и режисьора Юри Жиров

щеше да бъде готов до събирането и авторите дадоха съгласието си да го включим.

Първата проекция на филма "Дишай" беше в студия "Екран". Отидох на обсъждането да чуя кой как говори, за какво се бори, кои са активистите, та да ги покана на нашето събиране и така да обединим силите си около Русенската кауза, вместо да се роим на малки групи. Вече бях осъзнала, че ние, от киното, бяхме стигнали тавана си, нужни бяха хора, вещи в тъкостите на законите. Та отидох там да потърся специалисти-съмишленници. За повечето от най-активните на това обсъждане не бях чувала, но бяха все авторитетни хора, с титли и от престижни институти: Желю Желев, Стефан Гайтанджиев - беше организирал вече събиране в Института по философия, Ивайло Трифонов на свой ред във Физическия факултет, събирането на Петко Симеонов в Социологическия институт предстоеше, Цветан Кардашев, Христо Смоленов, Цветан Пенчев - все специалисти по държавата и правото.

Лично ги поканих на нашето събиране.

На спешното заседание при Тодор Живков по повод на Русенския комитет членовете на Политбюро достигат невиджани върхове в анализа си, че, първо, сме като тях - "Другарю Живков, те са като нас по 9 септември!", второ, че сме действали "при една много конспиративна тактика, която заслужава оценка "много добър", и, трето, "тази тактика има всичко, което е създала нелегалната практика на нашата партия "в снет вид". Накратко, имат работа с нелегална организация.

Да, имаше нелегална организация с няколко милиона членове

Целият народ беше минал в нелегалност! "Нелегалните" звънаха непрекъснато: "Имах ли нещо против да поканим Нешка Робева?", "Поканих Светлин Русев", "Братовчедка ми работи със Соня Бакиш, пита да я доведе ли с цялата редакция?", "Поканих всичките ни семейни приятели!", "Разлепих съобщения", "Обадих се на жените от Русе, ще пристигнат за проекцията".

Няколко дни преди събирането казах на един от авторите на филма и член на Кабината Георги Аврамов:

- Трябва да решим какво ще правим, ако се повтори онова от събирането за Левски. Ти познаваш всички, които поканих на обсъждането в "Екран". Кажим им, че нямам къде да ги събера и затова нека да се видим в градинката зад Двореца.

Определихме деня 7 март, часа и той тръгна да ги обикаля. Чаках ги на "Московска". С Петко Симеонов работехме в една сграда, без да се познаваме - в единия и край беше студията на Христо Ковачев, а в другия - Социологическият институт.

Георги Аврамов пристигна с Христо Смоленов.

- Имаш ли нещо против да отидем в кабинета на Петко Симеонов? Всички ще дойдат там.

Събрахме се около десет души, заедно с авторите на филма. Стефан Гайтанджиев носеше дебел том със закони. Взе думата и започна да излага дневния ред, как ще ръководи събирането, какво той ще направи, какво той ще каже. Виждах Стефан Гайтанджиев едва за втори път. Беше напорист. Всички слушаха внимателно. Явно нещо се беше случило "зад кадър". Започнаха да си разпределят ролите - този ще започне, другият ще поеме, без да се интересуват пред какви хора имат намерение да говорят.

Желю Желев слушаше и не се намесваше.

Огледах останалите. Нима никой не разбираше колко ненормално е това и защо тези "революционери" не бяха направили в своите институти това, за което така хабро се изказваха днес?! Кипнах.

- Чакайте малко! Вие в качеството си на какъв ще водите нашето събиране?! Вие всички сте гости! Вие сте непознати за тази аудитория! Аз мога да ви дам по-късно думата като хора, които повече разбирате, и да направите предложение, но не можете да водите нашето събиране!

Пак млчание. Погледнах Желю Желев за подкрепа. Мълчи, дори не ме поглежда. Брей - казах си - какви са тези хора!? Както и да е, извоювах си "правото" да вода свиканото от мен събиране.

Ще покажем филма, след него ще говорят жените от Русе, които Кабинетът на младите филмови дейци беше поканил специално за случая, и ако публиката поиска нещо повече, специалистите по държавата и правото да кажат какво е допустимо да се направи в рамките на закона.

Стефан Гайтанджиев отвори дебелия том със законите. Предложението му беше да направим сдружение - Обществения комитет. Дали тогава се роди името, или преди това са го били решили, не знам, защото тук се разгоря спор. Най-неочаквано Петко Симеонов, който слушаше до този момент, решително се противопостави. Нищо да не организираме, че народът не е узрял за подобно нещо, да направим проекция на филма и чак като видим какви са реакциите и има желание за нещо повече, да свикаме отново събиране, на което да го учредим. Една част се поддадох на убедителния тон на Петко Симеонов и почти бяха склонни да се съгласят.

- И къде ще го направите това? - попитах.

- Ще вземем зала.

- Коя зала?

- Залата на Дома на киното, например.

- Как ще стане това?

- Ще я вземем. Както вие сте я взели!

- Вие тази зала няма да можете да я вземете. Тя е на Съюза на филмовите дейци и никой няма да ви я даде. Ако ние утре не учредим този комитет, никой няма да го учредим, защото друг път няма да има. Аз съм си заложил главата. Вдигнах, след събирането, ще ми я отсекат.

Вие - обърнах се към Петко Симеонов - може да сте социолог, но това, което твърдите, че народът не е узрял, не е вярно. На миналото събиране настоявах да се организираме, но ние не знаехме как. И утре ще се случи същото.

Двете позиции се очертаха и с гласуване моят надделя.

Настъпи последната фаза: ако се стигне до създаване на сдружение, дали присъстващите ще се съгласят да участват в управителния съвет: Ивайло Трифонов каза:

- Няма да намесваме Желю. Той ще дойде, но няма да споменаваме името му.

Хем ще бъде там, хем няма да бъде.

И като започнаха разследването след няколко дни, всички въпроси се въртяха да обяснявам, това и тръбваше да обяснявам, че не Желев е организаторът, че не съм нито на Желю Желев, нито на когото и да е марионетка.

През годините се напелдах на какво ли не в българския политически и обществен живот и това поведение на разкрач престана да ме изненадва.

Петко Симеонов пък каза, че трябва да си помисли дали да се включи в управителния съвет.

Желев най-сетне проговори: - Добре. Нека да си помисли часа ще каже дали ще участва. Всички останали дадохме съгласието си. Напуснах кабинета на Петко Симеонов много обезпокоена и угнетена. Явно нещо се вършеше зад гърба ми, но не бях наясно какво.